

Rahvusvahelise keele

„Ido“ wõti.

Rahvusvahelise abikeele määramise delegatsiooniga, mis aastal 1901 asutati, ühinesid 310 feltsi ja 1250 professori. See liit walis kuulsatest teadlastest ja keeleteurijatest komitee, kes rahvusvahelise keele küsimuse ära pidi otsustama. Põhjaliku uurimise ja kaalumise järele otsustas komitee 1907. aastal Pariisis, et selleks Ido (see on parandatud ja täiendatud Esperanto) kõige sündsam on.

Temas on Esperanto katusega tähed, nimisõna sihitaw kääne, omaduse sõna muutmine ja teised halbtused kõrwale heidetud; sõnastik aga kõige suurema rahvuswahelise põhjusemõttel kokku seatud.

Räesolewa wõtme abil wõib Ido keelt lugeda ja mõista. Temasse on ilmakeele grammatika seadused ja sõnad peaaegu kõik üles pandud. Teised sõnad on rahvuswahelised s. o. niisugused, mis suuremas osas Europa keeltes ühised, nii et haritud inimene neid tundma peaks. Sellepärast ei ole wafagi uut keelt õppida: see on Europa keelte ekstrakt. Ta on kõigist nendest kergem oma lihtjuse ja korralikkuse pärast: ei ole asjata seadusi ega erandisi. Teda õpid lugedes. Oled mõni päew lugenud, wõid juba kirjutada. Kes teda aga kirjutab, wõib ka warsti kõneleda.

Grammatik.

Tähestik: a, b, c (ts), ch (tš), d, e, f, g, h, i, j (š), k, l, m, n, o, p, q (k), r, s (teraw s), sh (š), t, u, v (w), x (ks), y (j), z (pehme s).

Rõhk eelwiimse filbi peal; ajasõna algmuutes (ar, ir, or) wiimse filbi peal.

Artikkel la (nimisõna ees) tähendab, et kõneldakse teatud wõi määratud asjast.

Nimisõna lõpp o, mitmuses i. Sihitaw kääne di, alaleütlew a, ad, kaasaütlew per.

Omadussõna lõpp a. Määrasõna lõpp e.

Ufesonä: me = mina, tu = fina, vu = Teie (wiisakuse worm),
 il (u) = tema (ifane), el (u) = tema (emane), ol (u) = tema (asi),
 lu = tema (kõigi kohta); ni = meie, vi = teie, li = nemad (illi,
 eli, oli) su = ennast, on = keegi.

Mea = minu, **tua** = sinu, **vua** = Teie, **lua** = tema, **nia** =
 meie, **via** = teie, **lia** = nende. Mitmuses a asemel i. Suguvähe
 näitamisel: **ilua**, **elua**, **olua** = tema; **ilia**, **elia**, **olia** = nende.
Sua = oma, **sui** = omad.

Näitavad afesonad: **ica** = see, **ita** = too, **ici** = need, **iti** =
 tood, **ico** = see, **ito** = too (asi). Algu i wõib ka ära jääda: **ca**,
ta; **ci**, **ti**; **co**, **to**. Kõsivad ja siduvad afesonad: **qua** = kes, mis-
 sugune, **qui** = misugused, **quo** = mis.

Ufesonä pöbratakse ainult aja järele. (Situ ja arwu poolest
 jäävad nad muutmata).

Olewif: amar = armastama; amas = armastan.
Minewif: amir = armastanud olema; amis = armastasin.
Tulewif: amor = armastama saama; amos = saan armastama.
 amanta = armastaw; amata = armastatud.
 aminta = kes armastanud; amita = keda armastati.
 amonta = kes saab armastama; amota = keda (tulewikus)
 armastatse.

Tingiw kõnewiis: amus = armastaksin.

Räskiw kõnewiis: amez = armasta, armastage.

Täidetud minewif: amabis = olin juba armastanud.

Täidetud tulewif: amabos = saan juba armastanud olema.

Tingiw minewif: amabus = oleksin armastanud.

Sehtawif luuakse ajafonä **esar** (olema) abil, mis ka juurega
 kofku wõib sulatada:

me esas amata eht me amesas = ma olen armastatud.
 me esis amata eht me amesis = ma olin armastatud.
 me esos amata eht me amesos = ma saan olema armastatud.
 me esus amata eht me amesus = ma saaks armastatud.
 esez amata eht amesez = ole armastatud.
 esar amata eht amesar = armastatud olema.

Möödaläinud tulewif:

me esabis amata eht me esis amita = ma olin see, keda oldi
 armastatud.
 me esabos amata eht me esos amita = ma saan olema, keda
 armastatud.
 me esabus amata eht me esus amita = ma oleks farnane, keda
 armastatud.

Sõnajäruitus. Kõik sõnad seisawad muutmata elementidest
 koos, millel iltka üks ja sefama mõiste on. Need on: juured,
 algliited, lõpuliited ja grammatikalised lõpud. Näitusel: nacion-o,
 nacion-al-a, nacion-al-es-o, nacion-al-ig-ar, inter-nacion-a, inter-
 nacion-ig-ar.

1964. a. H. K. Eesti Wõimekuse
 Kirjandusmuuseumi

Arhiivraematuks

1964: 2525

Sõnade loomine.

Ulgliited:

- arki-, wanem: arki-episkopo = ülempiiskop.
- bo-, abielu kaudu: bo-frato = naiswend, demees.
- des-, waстанд; des-organizo = korvatus.
- dis-, laiali: dis-semar = laiali külvama.
- ex-, endine: ex-oficiro = lahti lastud ohvitser.
- ge-, mõlemad sugud koos: ge-patri = wanemad.
- mi-, pool: mi-luno = poolkuu, mi-horo = pool tundi.
- mis-, walesti: mis-komprenar = walesti arusaama.
- ne-, mitte: ne-bona = mitte hea.
- par-, läbi, täiesti: par-lektar = läbi lugema.
- para-, kaitse: para-pluvo = vihmawari.
- pre-, ees: pre-ludo = eelmäng.
- retro-, tagasi: retro-donar = tagasi andma.
- ri-, kordamine: ri-vidar = jälleenägema.
- sen-, ilma: sen-vole = tahtmataalt.

Lõpuliiited:

- ach, põlastus: dom-acho = majalogart.
- ad, wältaw tegewus: dans-ado = tantsimine.
- aj, millegist asi: frukt-ajo = puuwiljast toit.
- al, line: nacion-ala = rahwusline.
- an, liige: senat-ano = senator.
- ar, kogu: vert-aro = sõnaraamat, sõnastif.
- atr, sarnane: red-atra = punakas.
- ebl, wõimalik: direkt-ebla = juhitan.
- ed, täis: hotel-edo = pubelitäis.
- eg, suurendus: pordo = üts, pord-ego = wäraw.
- em, kalduw: habil-ema = lobisemise himuline.
- end, tarwilik: skrib-enda = waja kirjutada.
- er, tegija (mitte ameti poolest): fum-ero = suitsetaja.
- eri, asutus: imprim-erio = trükitoda.
- es, omadus: san-eso = terwis, yun-eso = noorus.
- esk, haatus: dorm-eskar = uinuma.
- esm, kordaw: tri-esma = kolmas.
- estr, ülem: polic-estro = politseimeister.
- et, wähendus: monto = mägi, mont-eto = künkas.
- ey, koht: kaval-eyo = hobuse tall.
- i, waldfond: monark-io = riit.
- id, järeltulija: Izrael-ido = juut.
- ier, kandja: pomiero = õunapuu, acioniero = aktsionäär.
- if, saawutama: frukt-ifar = wiljakandma!
- ig, tegema: bel-ig-ar = ilusaks tegema.
- ik, haige: alkohol-ik-o = alkohoolik.
- il, tööriist: brosil-o = hari.
- im, murdarw: du-imo = pool, cent-imo = sajandil.
- in, emast sugu: frato = wend, frat-ino = õde.
- ind, wäart: respekt-ind-a = auwäart.
- ism, siistem, õpetus: social-ismo = sotsialism.
- ist, amet: dent-isto = hambaarst.
- iv, kes wõib: protukt-iva = wiljakas.
- iz, warustama: elektr-izar = elektriseerima.
- op, -kaupa, -festi: dek-ope = künnekaupa.
- opl, kordne: du-opla = kahetkordne.
- oz, täis, andeline: graci-oz-a = ilus, paenduw, ümaril.
- ul, isast sugu: kat-ulo = isane kass.
- um, ümbritsew: kol-umo = frae.
- ur, produkt, sünnitus: pikt-uro = maalitud pilt, kopi-uro = ärafiri. [rahakott.
- uy, wäike riist, mille sees midagi hoitakse: ink-uyo = tindipott, monet-uyo =

Grammatika sõnastik.

a, ad	juurde, tessele-muude (Dativ)	nulo	ei midagi
altra, -i	teine, teised	nun	niid
altru	teegi teine	nur	ainult
altro	midagi muud	o, od	eht
anke	ta	ok	tahetja
ankore	weel	olim	itõford
aparte	enne	omna, -i	igauis, tõit
apene	ifeärantis	omno	tõit
apud	waewalt	or	niid, aga
avan	kõrwal, juures	per	läbi, kaudu
balde	ees	plu	rohsem, edasi
cent	warsti	plura	mitmed
oetere	sada	po	eest, tütt
che	järgnewad weel	poke	wäbe
cirkum	juures	por	eest, et
cis	ümber	pos	pärast
da	siinpool	precipue	peaasjaliselt
de	telegift	preske	peaagu
dek	mittegi teest, ajast	preter	mõdda
di	siimme	pri	-üle, tõhta
do	tesse muude (Genitiv)	pro	(jelle) pärast
dop	nii siis	proxim	lõgi
du	taga	quala	mislugune
dum	tats	quale	kuda, nagu
e, ed	tuna	quankam	eht tütt
ek	ja, ning	quanta	tui pasju
en	wälja	quar	nest
exter	teest	quaze	ortetui, nagu
for	wäljaspool	quik	tõbe, filmapilt
forsan	taugel	sama	(see) sama
frue	wõib olla, tõenähtisult	same	mit sama
hiere	waratselt	sat	tükkalt
hike	ella	se	tui (tingiw)
ibe	siin	segun	jelle tahet
inter	teal	sempre	lõra, aati
ipsa, -e	wahel	sen	ilma
irga, -u	ife	sep	teiste
irgo	teegi	single	aitisult
itere	mitigi	sis	tuus
ja	jälle	sive	eht -eht
jus	juba	sub	all
kad	just	super	üle, peatpool
kam	last	sur	peal
kande	tui (wõrrelde)	tala	misugune
ke	tui (ajalisult)	tale	nõnda
kelku	et	tam	niipalju
kin	mõni	tamen	siisgi
kontre	wiis	tanta	niipalju
kune	wastu	tarde	hõlja
lor	wastu	tii	tuni
lore	toos	tra	läbi
ma	sel ajal	trans	üle
malgre	siis	tre	wäga
maxim	aga	tri	tolm
mem	siisgi	tro	liig
mil	tõige rohsem	ube	tuõ, kuhu
min	iheti	ula, -u	teegi
minime	tubat	ulo	mitigi
morge	wähem	ultre	peale tesse
multa	tõige wähemast	un (-u, -a)	its
nam	honune	ve	hõda
ne	pasju	vice	afemel
nek -nek	teit	ya	ometi
no	et, mitte	ye	jelle järele
non	et -ega	yen	näe, siin
nu	et	yes	jab
nula, -u	ühessa		
	nob		
	ei teegi		

—●—

Tallinna Eesti

Muuseumi Ühingu

E. Ehrenpreis, Tallinnas.

raamatukogu inv. № 1815